

NJIVA

KULTURNI VESTNIK

VSEBINA

Dr. IVO ŠORLI: POGOVORI — Stran 97.

STANKO KLEMENČIČ: RAZPOLOŽENJE (Pesem)
Stran 101.

MARIJA KMETOVA: GOLOBOVI (Nadaljevanje)
Stran 102.

JANKO SAMEC: MESIJA (Pesem) — Stran 104.

MILAN SKRBINŠEK: MODERNA REŽIJA IN
TRŽAŠKI ODER — Stran 104.

Dr. RUDOLF PERHAUC: SOLNCE — Stran 107.

MIROSLAV PRETNER: ŠOLSKI IZLETI V
OKROŽJE TRSTA — Stran 109.

PREGLED: KNJIŽEVNI — ZNANSTVENI —
UMETNIŠKI — GLEDIŠKI — GLASBENI —
ŠOLSKI — SOCIJALNI — Stran 111, 112.

Štev. 7

Letnik I.

V TRSTU, DNE 19. JUNIJA 1919

IZHAJA VSAK ČETRTEK. NAROČNINA: ČETRRTLETNA 7 L^{it}, POLLETNA IN CELOLETNA
SORAZMerno. POSAMEZNA ŠTEVILKA 60 ST. UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO TRST,
ULICA MADONNINA 15, II. TELEFON 15-70. IZDAJA ZA „VIŠJI KULTURNI SVET IN
ODGOVARJA ZA UREDNIŠTVO IVAN REGENT. TISKA TISKARNA EDINOST V TRSTU

Konzumne zadruge za Trst, Istro in Furlanijo

registrovana zadruga z omejenim poroštvom

123 ustanovnih članov

16720 vpisanih članov

Otvoritev prvega skladišča 3. decembra 1903

Dosedaj razdeljenih podpor vdovan, sirotam in bolnim članom	K	182.797.72
Zadružno imetje	"	257.733.84
Zadružni skladi	"	732.221.66
Vloge v hranilnem oddelku	"	4.277.653.89
Skupni inkasso od razdeljenega blaga	"	58.672.831.40
Dividende razdeljene v dobah od 1903-1916	"	217.171.94

Doba	Svota	Doba	Svota		
1903—1904	64609	38	1911—1912	1258363	68
1904—1905	143390	95	1912—1913	2436233	26
1905—1906	148450	19	1913—1914	4263591	69
1906—1907	201206	58	1914—1915	4911718	92
1907—1908	366482	97	1915—1916	6262462	25
1908—1909	615508	12	1916—1917	8967505	48
1909—1910	873392	40	1917—1918	12394163	11
1910—1911	1050829	18	1918—1919	14714923	27
			od 1. julija do 28. februarija		
Skupaj			58672831	40	

Osrednji urad: Via San Francesco d'Assisi 21 in 23.

Osrednja skladišča: Via S. Francesco d'Assisi 21, 22, 23, 27, 40 in Via C. Battisti 23.

MEHANIČNA PEKARNA: Povprečna dnevna produkcija 120 stotov.

SKLADIŠČA ZA RAZPRODAJO:

TRST:

Skladišče	1	Via dell'Istria 10
"	2	del Belvedere 34
"	3	Settefontane 6
"	4	dell'Acquedotto 67
"	6	Donadoni 2 A
"	8	Girolamo Muzio 6
"	10	S. Marco 13
"	12	del Pozzo Bianco 5
"	13	del Lloyd 10

Skladišče	16	Kjadin (S. Luigi) 800
"	17	Škedenj, na trgu
"	18	Vrdela, delavska stanovanja
"	26	Via P. P. Vergerio 871
"	31	Rojan, fra i Rivi
"	34	Pončana, delavska stanovanja 196
"	35	Sv. M. M. zgornja

ISTRA:

Skladišče	5	Milje
"	9	Pulj
"	11	Izola
"	15	Koper
"	19	Pulj
"	25	Ohampore
"	27	Rovinj
"	28	Bertoki
"	29	Vizinada
"	32	Volovsko-Opatija
"	36	Buje

MESNICE Via dell'Istria 10 (I), Via Settefontane (III), Milje (V), Via S. Marco 22 (30).

Kruh se razprodaja v vsakem skladišču.

SKLADIŠČE OBLEK št. 20: Via Raffineria št. 3, I. in II nadstr.

Skladišča v popravi:

Furlanija:

Gorica (7)	Farra d'Isonzo (23)
Tržič (14)	Moša (21)
Panzano (klet) (24)	Kormin (22)
Gradiška (33)	

Nova skladišča (skorajšnja otvoritev):

TRST:

Via Giulia
Via Malcantone
Piazza dell'Ospedale
Via Barriera

ISTRA:

Piran
Skofije
FURLANIJA:
Zagrad

Priprava novih skladišč.

TRST: Novo mesto, Barriera nuova in Škorklja, Sv. Jakob, Čarbola, Sv. Vid, Greta, Barkovlje, S. Sabba.

ISTRA: Vodnjan, Villa di Rovigno, Vallè di Rovigno, Momian, Siccirole, Strugnan, Sv. Lucija, Umago, Sv. Rok, Krevatini, Ika, Ičići, Lovrana.

FURLANIJA: Oglej, Aiello, Červinjan, Fiumicello, Fogliano, Romans, Ronki, Medea, Visco.

KRAS: Nabrežina, Sežana.

V PROJEKTU: Zadruga mlekarstva.

TRST, aprila 1919.

VODSTVO

Dr. IVO ŠORLI:

POGOVORI

5. Preizkušnja.

REPAR (je ravno zalepil pismo in napisal naslov, ko začuje trkanje na svoja vrata): Naprej! (Ko se vrata odpro, nekoliko vznemirjen): O, ti si Ravnik? Zdravo!

Ravnik (flegmatično): Zdravo! Kako je kaj?

Repar: Hvala! In ti? Kake novice prinašaš?

Ravnik: Od tvoje žene? Pozdravlja te in pravi, da pride drugi teden, če dobi dovoljenje.

Repar: Hm, potrpeti je treba... (Čez hip, prežeče): In si opravil?

Ravnik: Sem. In ti?

Repar: Sem. (Se nasmehne.) Torej — kdo začne?

Ravnik (vzame iz žepa novc): Ti mož — jaz baba. (Strese v roki in vrže.) Mene je zadelo!

Repar (pokaže Ravniku stol in se udobno nasloni v svojem nazaj): Potem začni! Kako si napravil?

Ravnik: Kakor sva se dogovorila. V sredo ob enajstih dopoldne sem se oblekel malo bolj mračno, stopil na tramvaj, potrkal na vrata tvoje žene, naredil tudi primerno mračen obraz in vstopil. Tvoja žena je ležala na divanu in pušila cigareto — — —

Repar (ravnodušno): Da, moja ljuba ženka se ne dotakne dela, to vem. Dalje!

Ravnik: Sprejela me je zelo prijazno, toda seveda je takoj opazila, da veje od mene duh večnosti ter je s široko odprtimi očmi strmela vame. »Vi mi prinašate zle vesti.« je zajecljala. »Ne mučite me in povejte takoj: od otroka ali od moža?« Moram ti že reči, da se ji je obraz skoro razvedril, ko sem povedal, da od tebe.

Repar (mirno): To je samo naravno. Mati je najprej mati.

Ravnik: Moram pa priznati, da so se zdaj njene misli takoj obrnile spet k tebi. Ali si samo težko bolan ali — — — Besede ni iz-

rekla. No, kakor sem bil prej trdno odločen, nočem tajiti, da mi je nekoliko zmanjkovalo poguma. Začel sem nekaj plesti, da imam vest šele iz tretjega in zelo kalnega vira. Toda reči moram: vzela je stvar takoj za definitivno rešeno.

Repar: Hm — čudno... In vendar sem vedno čul, da ljudje, posebno ženske dolgo kar verjeti ne morejo, celo če vidijo dotičnega na lastne oči mrtvega pred seboj...

Ravnik: Tu pač odloča srce... (Se naenkrat ustavi in počasi pogleda Reparja.) Toda dovoli, prijatelj: ali hočeš res. čisto in golo resnico? Povem ti pa naprej, da mi tu ne bo zmanjkalo poguma, kakor mi ga je pred tvojo ženo! Torej: golo brutalno resnico tudi na nevarnost — — —?

Repar (mirno): Golo, brutalno resnico tudi na nevarnost, da mi gre pri tem na kose takozvana zakonska sreča. Sicer pa se ne udajam nobenim iluzijam, in sem bil ravno jaz tisti, ki je trdil, da se bosta najini ženski prokleta hitro potolažili. Le reži torej!

Ravnik: Potem moram že reči, da se mi je tvoja malo le prehitro potolažila. Sicer, kar je res, je res: Deset minut, morda celo četrť ure te je pošteno objokavala. Dokler ni bilo vsaj meni, a najbrže tudi njej dovolj. Stopil sem namreč tja, ji počasi in rahlo položil roko na rame — moram namreč reči, da ima res prekrasna ramena, kakor je bila celo kljub vsi žalosti še vedno naravnost sijajna. Res si se mi iz srca smilil, revež, da si moral zapustiti tako vdovo!

Repar: Hvala na sožalju! Le dalje! Obračunava že potem!

Ravnik (nekoliko zbezan): O? (Spet mirno): Toda tvoje opazke me ne smejo spraviti iz tira, ki gre naravnost skozi nekoliko hladne poljane čiste resnice. Položil sem ji torej desnico na prelepo ramo, in sem se lotil tolaženja. Najprej, da vnovič zatrjujem, kako malo zanesljive so moje vesti, za vsak slučaj pa da je treba vedno sprejeti, kar bi

bog ali usoda naložila. Sicer pa, da je bolje tako. Sam da si mi priznal, kako so te zdravnik žé pred letom dni odklonili, ko si se hotel za večjo svoto zavarovati: začeta arterioskleroza in leva pljuča do polovice posušena — — —

Repar (vsplamti): Toda oprosti — — —!

Ravnik: Oprosti ti! Način tolažbe je bilo menda vendar popolnoma moja stvar! Položaj je bil mučen; tvoja Pepina je prelepa, da bi se človeku ne smilila; tega ji vendar nisem mogel reči, da sem jo prišel osel samo skušati, in da ti, opica, med tem trapiš mojo ženo — gledal sem torej, da jo lahko čim prej poberem, da se potem lahko tudi čim prej vrnem in ji pokažem tvoje »pravkar dospelo pismo,« ki izpremeni žalujočo vdovo spet v presrečno soprogo! In čeprav gre gotovo njej glavna zasluga, se imam morda vendar malo zahvaliti i moji spretni tolažbi, da je bilo pri obedu že čisto prijetno in pri črni kavi že celo — kako bi rekel — — —

Repar (plane): Kaj? Na obed te je povabila?

Ravnik: Moj bog — povabila! Na obedu me je pridržala, recimo! V taki strašni uri da je vendar ne bom puščal same, ko nima žive duše v tem tujem mestu; in tako dalje. Sedela sva torej za mizo in se pogovarjala o tebi — —

Repar: No vendar!

Ravnik: I, moj bog! To je vendar tako naravno! O čem pa hočeš, da bi bila govorila? Kakor kmetje na osmini: ali se bo prej Rdečka ali Cika otelila in ali bo treba na Pologu letos namesto žita deteljo nasejati? Ne, prijatelj: sedel si med nama, sicer še ves lepo okrogel in živahen kakor v življenju, toda že zavil v rahli flor milobnega pozabljenja, ki se ti je res izborno podal, da sem bil še sam malo ganjen in mi je bilo skoro težko, ko sem te moral tako v nič devati.

Repar: O! Spet hvala lepa!

Ravnik: O, spet prosim! Tepec, kaj res ne veš, kaj se to pravi — tolažiti? Pa sem res radoveden, kako si ti to opravil. Vendar ne boš zahteval, da slikam tvojo izgubo kot nenadomestljivo? In kar je še važnejše: kako naj drugače izvlečem iz tvoje žene, kaj pravzaprav misli o tebi — in za to je vendar šlo, ne? Menda pač ne bo sama začela, da te ipak ni bilo mnogo škoda — če pritrđi prijateljskemu prigovarjanju tvojega prijatelja, ti bo

menda dovolj, ne? In to sem več ali manj dosegel. Ne rečem, da sva te ravno obirala — celo tisto šem zamolčal, kako si se v Bukarešti rumunščine učil, pač, ker si še živ, mrčina — toda v tem sva se naposled, vsaj molče, zložila, da bi te bil v dveh, treh letih ipak vrag vzela in da se svet radi tvoje smrti tudi še ne ustavi. Glavno pozornost pa sva kajpak obrnila na drugo stran, to je, da lepa vdova na tem lepem svetu še vedno lepo mesto najde. Svetoval sem ji Zagreb, češ, da je belo in veselo mesto in da bo malemu Radu tam šolanje do konca še najlaže. Vprašanje draginje sva rešila s pomočjo tvojega testamenta, ki sem ga izvlekel seveda čisto po programu v primernem trenutku, torej takoj po končanem prvem objokavanju, in ki ga je ona, ko ga je bila prečitala, iskreno poljubila, kar je na polovico veljalo menda tebi, na polovico pa brezdvomno polovici tvoje zapuščine. Toda — s tem naj bo moj referat za zdaj končan! Detajle ti na zahtevo lahko pozneje sporočim. Razumel boš, da tudi mene nekoliko zanima, kako je končala moja stvar. Pripoveduj zdaj ti!

Repar: O, prosim! Bom vendar smel še prej izvedeti, kako je moja žena sprejela mojo vest o — mojem vstajenju od smrti? Koliko časa si jo pustil — — — no, si jo pustil, zibati se v nadi, da bo lepa vdova lepo mesto našla?

Ravnik: A da, saj res! Tudi po programu seveda. Ob dveh sem odšel, ob petih sem pridirjal nazaj, jo našel, ko se je ravno napravljala ven in ji vihral pred očmi s tvojim »ravno došlim«, šele pred dvema dnevi datiranim, vsak dvom, da se ona vest ne nanaša na te, nego kvečemu na kakega soimenjaka izključujočim pismom.«

Repar: No, in?

Ravnik: Hm... Ne morem reči, da bi se vesti ne bila razveselila... Celó nasprotno... Videča i moje velikansko veselje, se mi je kar na prsi vrgla in se tam pristrčno izplakala. In jaz sem jo očetovski poljubil na lase.

Repar: O!

Ravnik: Nič hudega! Potem sem jo peljal do stola in jo rahlo potisnil vanj, češ naj se umiri. In ona se je umirila in je najprej pomislila, da je fatalno, ko je že svoj lepi kos črnega blaga, ki ga je hranila za take slučaje, poslala k šivilji, katera ga je najbrže že razrezala. Potem je tudi obžalovala, da zdaj go-

tovo ne dobi potnega dovoljenja, da gre čez demarkacijsko mejo k svojemu malemu, dočim bi ga bila na temelju te žalostne vesti brezdvomno dobila, lagati pa se ne upa. In sploh: zdaj da je treba najprej priti tebe pogledat, kak si po smrti.

Repar: Ne bodi neslan in povej rajši, če je še kaj naročila?

Ravnik: Kaj bi drugega? Da ti sporoči, kdaj lahko pride in da jo pridi čakati na kolo-dvor. In zdaj začni že enkrat ti!

Repar (počasi vstane in stopi tik pred njega): Ti, ljubi Ravnik, dovoli najprej, da ti izrazim svoje občudovanje.

Ravnik: Na čem; ljubi Repar?

Repar: Na tvojem neverjetnem pogumu! Ve človek, kaj ga čaka... to je: ve, da začnem takoj jaz pripovedovati historice, in morda še vse drugačne, pa me ironizira, zafrkuje — — —

Ravnik: Oprosti, — toda potem si moje namene krivo razumel. Stvar je nekoliko mučna, in človek nehote ubere malo bolj zabavni slog... Toda, ker sva si bila obljubila popolno odkritosrčnost in si danes celo na novo zahteval, takšno golo in magari brutalno resnico — — —

Repar: Ali objektivno in ne subjektivne resnice! Da se je moja žena razjokala, ko je čula, da sem še živ, to je objektivna resnica — ti pa si takoj subjektivno-hudobno primešal zraven njeno razočaranje radi par metrov blaga in postavil to razočaranje najmanj v isto vrsto — — —

Ravnik (mirno): Na objektivnega gledalca je napravilo skoro takšen vtisk. Sicer pa se ti čudim! Hotel sem ti, fantastu tako rekoč samo pokazati, kako v resničnem življenju zaman pričakuješ takozvanih velikih scen. Vse se izvrši banalno, najmanj vsakdanje, in tiste velike scene se vrše samo po gledaliških odrih, pa še mora pisatelj postaviti norce ali polnorce gori. In ko sva že pri tem, ti bom povedal, še eno glede velikega poguma, ki ga ti na meni občuduješ. Prvič sem lahko govoril z vso brutalno odkritosrčnostjo, ker tvoj slučaj nikakor ni tragičen. Ravno ker si nisi delal nikakih iluzij, kakor si sam želel — oprosti, če moje besede, brez moje krivde kajpak, spet zvene nekoliko ironično, — ravno ker nisi preveč pričakoval, si s svojo ženo lahko zadovoljen, ne? Ali bi bil

rajši, da bi jo bil jaz našel ob petih, ko sem se vrnil, mrtvo na strupu ali celo na — počenem srcu? No, torej! To je bil pa tudi, kakor pravim, prvi vzrok, da sem ti stvar opisal lahko kakor je. Drugič je bil moj »pogum« čisto naraven, ker sem jaz — svoje žene popolnoma gotov!

Repar (presenečen): O!

Ravnik: Da! Moje razmerje do moje žene je vendar malo drugačno nego tvoje do tvoje. Ne trdim, da te tvoja žena nima iz srca rada; toda vidva imata otroka in v takih slučajih je ženska, kakor si že sam rekel najprej mati, potem šele žena. Otroci veljajo sicer za vez med možem in ženo, a to je res samo tam, kjer je treba — da rabim to primero — kjer je treba dva kamna šele z železnimi spoji zvezati; kjer pa je skala že od prvih početkov celotna, otroci delujejo nekako tako, kakor one rastlinice, ki jih botanika imenuje saxifraga — kamnolomne: grebejo jim nožice v čisto naravnost neopazljive razpokline, dokler sčasoma celo granita ne razženejo... Jaz si zato otrok nikoli niti želel nisem; in sem ob svoji ženi vedno imel občutek te nevarnosti, če bi prišli...

Repar: O! Kar ti pa ni bilo na poti, da se sicer v Bukarešti nisi rumunščine učil, a da si si povsod, kamor nas je zaneslo, pomagal brez rumunščine, brez poljščine, brez ruščine, brez ukrajinščine, brez italijanščine, brez —

Ravnik: To nima s tem ničesar opraviti! Moja žena mi je pri vsem tem ostala vedno — moja žena!

Repar: Bum! Tako, da bi se obesil, ako bi je več ne bilo?

Ravnik: To ravno ne. Zakaj moj značaj je tudi v tem pogledu dovolj krepak, da bi prenesel i najhuje. Ali dokler je — — —

Repar: Ti je žena!

Ravnik: Mi je žena! In zdaj začni že! Opozarjam pa te na to, da bi takoj opazil, ako bi se ti zahotelo, da bi v svoje poročilo vmešal nekoliko revanše. Ne samo vsako njeno besedo naprej slišim, še vsako kretnjo naprej vidim; na las te lahko kontroliram, tako natanko vem, česa je moja žena zmožna in česa ni zmožna.

Repar: Velikih scen na primer?

Ravnik: Ne! Teh ne! Vzela je stvar gotovo, kakor jo je treba vzeti.

Repar: Torej — kakor moja?

Ravnik: Ne popolnoma... Celo precej drugače... Tvoja je izgubila v prvem redu očeta svojemu otroku, ki je... ki je naposled nadomestljiv. Moja je izgubila svojega edinega pravega prijatelja in tovariša na svetu.

Repar (se zasmije): Ki je nenadomestljiv!

Ravnik (začuden): Kaj se smeješ?

Repar: Ker je preneumno! Zdaj pa res začnem. Najprej naj ti odkrito povem, da se mi je najina ideja takoj drugo jutro zazdela strašno neumna. Sicer ste najini ženi za sedaj res temeljito sprti, a lahko bi se kedaj spet našli; ali pa bi stvar po drugih ljudeh prišla do njih ušes. Najmanj bi bilo treba, da bi dela vsako na nekoliko drugačen način na poskušnjo.

Ravnik (vskipi): Da kdo jo je sprožil to strašno neumno idejo — jaz ali ti?

Repar: Jaz. Ali v pijanosti!

Ravnik: Oprosti, pijan nisi bil ne ti ne jaz.

Repar: Popolnoma pijan nisem bil nikoli. Ali tisti večer sem ga imel vsekakor precej čez mero.

Ravnik (jezno): Pa si mi moral drugo jutro reči, ko te je obšlo tisto veliko spoznanje! Kaj si morda pričakoval, da jaz to storim, jaz, ki še nikdar nisem umanjkal, kar sem enkrat rekel?! Ti, ki si šema — tebi bi ne bil nihče zameril, jaz najmanj!

Repar: Ko sem imel pa tak respekt pred teboj! Stopiti pred tebe in te prositi odveze — rajši bi te bil zares ubil, da sva se tako domenila. Nič —, treba je bilo izvajati posledice! Prisega sveta stvar, a strašna, pravi pesnik. In tako sem se torej usodnega dne, čeprav ves majhen in klavern; a odločen napravil na pot. Toda, ko sem stal pred tvojo ženo in videl vase uprte njene široko odprte prekrasne oči — kot revanša: ima res prekrasne oči — mi je, kakor celo tebi, zmanjkalo poguma... Ne samo; da je bila misel — to sem občutil zdaj z že kruto jasnostjo — brezkončno bedasta in banalna, bila je tudi do vseh mej brutalna. Le značaj tvoje jakosti bi je mogel izvršiti, jaz pa sem uboga šema.

Ravnik (zaničljivo): In si torej požrl besedo?

Repar: Skoro da je bolj ona mene. Toda kar me je še ostalo, se je spomnilo svečane obljube in hotelo dokazati, da je odrezek

ostanek dobrega blaga. In mi je bilo v tem hipu tudi jasno: ni ravno, da moraš z betom suniti v sod, če hočeš videti, kaj je v njem. Ti si nekoliko tudi vpošteval to resnico, ko si razlito tekočino spet skrbno zbiral in sod mašil — oprosti, da rabim tako prozaične primere: gre za mojo ženo. Kar se tvoje tiče, sem si rekel, da se zadovoljim lahko tako rekoč z vzorcem. Gre vendar samo za ugotovitev, koliko stopinj ima ljubezen pri tvoji ali moji ženici. Karamo moža, kateri je s svetom vola drl, karamo nasprotno pa tudi njega, ki je s kolom bolhe lovil — — —

Ravnik: Koliko nepotrebne blebetanja!

Repar: Potrpi! Prišel bi rad na pravi tir. Sam si rekel, da je tako poročanje malo mučno. Dejal sem si torej: gre za preizkušnjo ljubezni — čemu kar s fizično smrtjo nad človeka? Ljubezen lahko preneha tudi drugače. Najnavadnejši konec ji je nezvestoba. Evo — našega Ravnika napravimo samo za nezvestega. Če se bo kdaj treba pred najinima ženskama upravičevati, bo tako tudi nekoliko lepše, sem si dejal. S tolikimi Amerikanci je prišla sem čez tudi bogata Amerikanka, sem ji rekel, se zaljubila v našega Ravnika, in pretekle dni sta jo skupno popihala tja nekam proti Parizu.

Ravnik (plane): Take oslarije si pripovedoval moji ženi?

Repar: Nič oslarije! Poskušnja je vspela popolnoma, kakor boš kmalu videl. Ko sem ji predstavil tvojo Amerikanko: smeh in smeh in smeh!

Ravnik: Kaj? Smeh?

Repar: Da, ko sem ji po dolgi in oprezni pripravi povedal, da si jo pobrisal, je sicer kakih pet, morda celo deset sekund strmela vame — precej z istim izrazom, kakor prej, ko je morala pričakovati, da si težko zbolel ali celo umrl — toda kar naenkrat se je iz vsega srea zasmejala in se smejala, smejala, da ni bilo več lepo. In ko nisem in nisem mogel spraviti iz nje, zakaj se smeje, sem jo nekoliko poparjen pobral. Res, da potem s tvojim »ravno dospelim pismom« pravzaprav nisem vedel kam, toda ko je že bilo v programu in ko vsekakor ni moglo škodovati, sem dve uri pozneje spet pozvonil pri njej. Odprla mi je služkinja in mi izročila tale list (počasi izvleče iz notranjega žepa zaprto pismo) in mi naro-

čila, naj ga dam tebi pa naj ti sporočim, da se je odpeljala k Idinemu očetu, kjer je seveda ni treba iskati.

Ravnik (plane): K Idinemu očetu je rekla? Kaj si napravil, osel, tepec! Ali veš, kdo je Idin oče? (Se zgrabi za glavo, potem s tresočimi se rokami odpira pismo.)

Repar (presenečen): Idin oče je vendar oče njene sestrične Ide? Gospod Jurič v Martinju ne? V dveh urah si lahko tam. Če je rekla, da je ni treba iskati, je vendar samo zaradi lepšega, ne? Toda kaj ti je?

Ravnik (ki je prečital ženino pismo, začne dirjati po sobi in stoka): O, o, o! Ti tepec, ti osel! O, ti — — —! (Se ustavi): Sicer pa — — — (Naenkrat se mu široko odprejo oči, nehote): O, zdaj šele vse razumem — Ida je njena hči!

Repar: Kaj? Tvoje žene?!

Ravnik (dolgo molči in nadaljuje svoje korakanje po sobi, bolj sam zase): A... Tako je torej vsa stvar!... Zato je torej takrat tako silila v Zagreb!... In tam se seveda slučajno spoznala s tistim ljubeznivim gospodom Slavojem, ki vodi, ubogi »udovec« tako ganljivo svojo malo hčerkico, svojo Idico za roko... In moja žena se kar zaljubi v »angelsko dete« in se kar topi v solzah, ko naposled morava oditi! O, nesramnost čez nesramnost!

Repar (čez dolgo časa): Toda ali se nisi malo informiral, kaj vzameš, ko si se ženil?

Ravnik: Kje se boš informiral, pri smoda? Pri kakem »Argusu«? Pridemo takrat na tistem Sokolskem izletu na kolodvor in že stoji pred mano stara dama s hčerko, »ili gospodin imade več stan?« Čez tri tedne mi stara sovodnica izroči »svojega andjela«.

Repar: Pa bi bila vendar onega vzela in ne tebe, če bi bilo tako, kakor ti sumiš — —

Ravnik (srdito): Tako? Gospodin Slavoj je bil še potem, ko me je doletela velika čast in sreča njegovega poznanstva, ubogi pisar pri vladi. Najbrže si je celo ravno z mojim denarjem, ki ga moji ženi ni bilo nikdar dovolj, pomagal, da je danes vojni milijonar.

Repar: A? Potem je stvar seveda drugačna. In (kakor opravičujoče se) pravzaprav sem ti nehote napravil celo veliko uslugo...

Ravnik (besno): Pa res nehote. Na tu beri! Oziroma čakaj! (Bere sam): »Tvoj prijatelj si je morda na svojo roko, najbrže pa vsaj s tvojim privoljenjem dovolil z mano neprimerno šalo. Da bi ti, s tvojim značajem, ušel, to je vendar izključeno! Ta tvoj značaj ti je sicer dopuščal — — —« Toda to ne spada sem. (Nato hoče čitati dalje.)

Repar: Oprosti! Ali je značaj v ušescih?

Ravnik: Saj to je ravno nesramnost! In ti bi bil moral mene in njo vsaj toliko poznati, da bi bil razumel, kaj o meni lahko verjame in česa ne. Tudi inteligentno žensko — in to je moja žena — kljub vsemu lahko prevariš, ali paziti moraš, da — kako bi rekel? — da je stvar psihološko verjetna. Meni moja žena naprimer nikakor ni mogla prisojati kakih... recimo — velikih neumnosti... Tisto namreč, kar si ti prej nablebetal... tiste moje dogodbe po svetu... tisto niso neumnosti v tem smislu... (Bolj modrujoč, nego hoteč se s prijateljem osebno pečati). Takih si naprimer zmožen ti, druge za drugo, kakor sem jih jaz; a dočim pri tebi tvorijo nekake posamične kamenčke za zgradbo tvojega bistva, obstoji moj značaj iz enega samega bistva, iz enega samega — — —

Repar (se veselo zasmije): Iz enega samega — granita. (Še veseleje): Iz ene same — piramide! Le da je ta piramida iz ene same skale! Katera je vsa ali ena sama piramidalna pametnost ali pa ena sama piramidalna neumnost!... In na kateri niti ni mogoča, kakor pri meni — vsaj nekoliko saksifragne razumnosti... (Nekoliko resneje): Toda zato ti bo lažje tudi izgubo tvoje žene prenesti, kaj

Ravnik (ga pol srdito, pol zaničljivo pogleda): Vsekakor laže nego tebi! (Stopi po sobi dvakrat gori in doli): Da, celo zelo lahko! Takoj danes pišem svoji Poljakinji!

Repar: O, nezrušljivost, o večnost piramid!

STANKO KLEMENČIČ:

RAZPOLOŽENJE

Al bi mislil na oblak, ki jadra prek nebà
al na tulipan na oknu tvojem?

Al bi mislil na oba, al nate ljubica
ki tak sama ždiš za oknom svojim?

Še najboljše bi biló, če bi ne mislil nič,
ker oblak gre, ni ga več, in tulipan uvene,
ti pa z drugim pojdeš. Kaj bi misli zapuščene,
kaj bi razprostiral perotnice bedni ptič!

MRAČILO se je že. Ljudje so begali; vse je šumelo, povpraševalo, govorilo in se čudilo. Glasen vzklik je bilo čuti tu pa tam na cesti. »Jezus! Ubili!« In zopet je završalo.

Kakor velika pošast je zagrnila vso vas ta grozna novica. Pravili so drug drugemu:

»V tepežu je bil ubit.«

»Sporekli so se fantje. Zakaj, nihče ne ve.«

»V gostilni so se sprli. Izvabili so ga v gozd.«

»Napadli so ga tam.«

»Kaj pravite?«

»Maščevali so se. Dolgo so bili gorki nanj.«

»Da. Preošaben je bil.«

»Pa prebogot. Z berači jih je zmerjal.«

»No, in zdaj je izkupil.«

»Pa ni bil napačen fant. Škoda ga je.«

»Eh, nihče ne ve, kaj ga čaka!«

»Uboga mati!«

»Reva! Kako ga je ljubila!«

»Kaj bi ga ne! Edinec je bil. Mož pa pijanec.«

Drugi dan je vprašala Manca Ceneta:

»Torej zdaj pojde vendar Anica v Ljubljano v šolo, ali ne?«

»Naj gre kamor hoče!« je zarobantil Čene. Bil je radi Tonetove nesreče strašno slabe volje in nekaj dni ni govoril z nikomur.

O Brglezu pa ni nihče pričakoval, da ga bo sinova smrt potrla tako zelo. Nič več ni bil vesel v družbi. Ni se smejal in norčeval iz drugih, kakor je bila to njegova navada. Še je prihajal v gostilne, še plačeval pijačo ali le redko. Pa bil je nekam tih. Sklonil se mu je život, in roki sta se mu tresli. Doma je pil žganje in se ni popolnoma nič brigal za delavce in posestvo. Po dveh mesecih so bili pokopali tudi Brglezovko. Vzela jo je žalost. Onemogla je in umrla. Odslej je šlo Brglezovo bogastvo hitro navzdol. Razlezlo se je nekam, da sam ni vedel kako. Hlapci in dekletke so se sedaj še manj brigali za delo. Brglez je bil osamljen in pozabljen. Še je živel v mislih ljudi oni Brglez, bogatin in veseljak med pivci. Sedanjega Brgleza pa ni poznal nihče več. Njive in gozdove je bil razprodal. Obdržal si je hišo, in neka stara dekleta mu je stregla. Kovač Drnule je na dolgo in široko modroval o prošlosti in minulosti človekovi. Dejal je, da je bil vedel že preje vse, kako bo z Brglezom in njegovim bogastvom. In končal je vselej z besedami:

»Človek je kakor kaplja na veji — — —«

V.

Rdečilo se je listje. Poželi so žito, otresli sadno drevje. Slana je pobelila večkrat travnike. Pastirji so ukali na paši in pekli krompir. Ponekod so že zaorali strnišča za ozimino. Hitro je napredovalo delo na železnici. Vse poletje so delali hitro in neumorno. Delavci so bili večinoma Furlani. Ti so dali najmanj zaslužiti gostilničarjem. Vedno so si kuhali polento, jedli solato in česen. Časih so izpili nekaj žganja. Seveda so bili vsi drugačni drugi delavci. Posebno domačini.

Vse poletje je bila Polonca v nekih sanjah. Sanjala je v blaženi ljubezni. Ni imela več notranjih bojev. Ljubila je Tomaža z neko posebno nenavadno ljubeznijo. Morda je prišla ta od tega, ker je bil Tomaž duhovnik. Pošiljala je kaplanu vse mogoče stvari: jedila, pijače, cigar in še vse drugo. Veliko so jo stala ta darila. Denar se je krčil. Pa kaj! Saj je to vse le zanj! Kaplanu se je godilo dobro. Četudi mu je bilo časih zoprno to Polončino malikovanje. Ljubil je ni. Vse njegovo krivo življenje se je rodilo iz brezdelja. Zjutraj je odpravil mašo — in ves dan je bil prost. Tistih nekaj krstov in pogrebov — kdo jih je štell! Čutil pa je in slutil nekaj o prestavi. Župnik mu je večkrat namigoval, da ga misli škof prestaviti. Da v Št. Juriju ni dela za dva duhovnika.

»Saj to je res,« je rekel župnik. »Še jaz nimam nič dela. Kaplan potem pa le pije in uganja neumnosti. Pohujšuje ljudstvo.« Tudi Polonci je povedal kaplan o svoji prestavi. To je zadelo kakor strela! Jokala je nekaj noči zato.

* * *

Neko nedeljo je bilo. Ljudje so šli od maše. Veselo so potrkavali zvonovi. In prav po tistem napevu:

„Bom še dal
za en bokal,
bomo pili,
vin' točili,
in hvalili
vsi boga,
stvarnika,
k' nam ga da —
bom - bom - bom - bom itd.“

Možje so šli naprej, žené zadaj. Glasno so žvenketale težke verižice po telovnikih. Srebrni tolarji so viseli na njih. Fantje so imeli klobuke po strani, na suknjiču šopek. Čevlji

so škripali — oni lepi, težki »meksikajnarji«. Starci so vlekli iz vivčka, da so se jim poznale kotanje v licih. Mlajši pa so kadili viržinke in imeli slamo zataknjeno za ušesom. Otroci so tekli spredaj kolikor so mogli. Seveda fantje prvi.

Ženske so hodile v svilenih rutah, šumeč s krili. Bahato so bile našopirjene. V solnču so se lesketali rumeni gumbi na čizmih in okraski na oblekah. Vse je govorilo o kaplanovi prestavi. Župnik je bil oznanil s prižnice, da prihodnjo nedeljo ne bo več dveh maš, ker odidejo gospod kaplan in jih ne bo več nazaj. — Sploh nobenega kaplana več. Tomaž Gregorin da je bil zadnji. To je zašumelo po cerkvi!

Polonci se je stemnilo pred očmi. Vse se je zavrtelo krog nje. Srce ji je utripalo, kakor bi hotelo skočiti iz prsi, a noge so se tresle kakor v hudi bolezni. Sesti je morala in obrišala je mrzli pot s čela. Ženske za njo so nekaj šepetale in se hihitale v pest. Cene se je za smejal skoro glasno na koru. Vedel je o prestavi, pa zdaj se mu je zdelo še bolj dobro. Niso mu bili neznani Polonični darovi. V pijanosti je bil kaplan izblebetal marsikaj. »Zdaj je dobil svoje. Iti mora! Ha-ha — prav, prav!« je mislil Cene in nehote pritisnil na tipko, da je glasno zapiskala piščal. »Pip!« je reklo, in vsi ljudje so se zgenili. Nekateri so bili veseli, da odide kaplan. Drugim je bilo zopet vseeno. Žaloval pa ni nihče za njim.

Polonca je šla po bližnjici domov, tam za cerkvijo po stezi, za bregom, po brvi preko Temenice in dalje po travnikih. Doma je jo kala in je mislila, da umrje ysled žalosti. Pa kaj! Tudi to je prebolela. Nekaj mesecev je jokala. Potem pa je utihnila. Srce je bilo prazno in pusto. Kaplan se še poslovil ni od nje. Prišla je bila sama k njemu, pa ni ga bilo doma — so ji rekli. Zunaj pa je videla, da je gledal skozi okno.

»Mrcina — o ti človek!« se je razjezila in premetavala doma vse vprek.

Jeza in žalost — vse jo je minulo.

Nekam daleč v hribe je bil prestavljen Tomaž Gregorin. Tja nekam na Kočevsko.

»Med medvede grem!« je dejal, ko se je poslovil pri Cenetu.

»Le glejte, gospod kaplan, da vas ne požro!« mu je smeje rekla Manca.

»Z litrom v roki posveti kosmatincem — pa se te bodo zbalil!« se je šalil Cene.

Kaplan pa je obrnil oči in nakremžil obraz. »Lahko je govoriti vama! — A jaz? Oh, taka nesreča me zadene —!«

»Kaj pa Polonca? Kaj? — In povalnice? He-he!« ga je dražil Cene.

»Fii — takole!« je zažvižgal kaplan in zardel.

»Gospod Tomaž — kaj takó?« se je čudila v smehu Manca.

»Prosim, prosim!« je hitel v zadregi kaplan:

»Jaz sem nedolžen! Prosim — popolnoma nedolžen!«

»O jagnje belo, mlado jagnje!« ga je potrepal po rami Cene in se smejal. Mancini je bilo sitno. Tedaj je kaplan brž segel obema v roke, se priklonil in odšel.

* * *

Pri Golobovih je bilo treba novega vina. Polonca je štela in štela denar. Ustrašila se je. Ni ga bilo dovolj. »Za božjo voljo, kam je denar!« je zaklicala in zopet preštevala. Ni in ni bilo zadosti. »Kaj hočem? Izposoditi si? Kaj bo rekel Cene, če izve? In kam naj grem po denar?« se je izpraševala. Sedla je na skrinjo in premišljala. »Kam je šlo toliko denarja! Moj bog, saj smo vendar iztržili nekaj!« Poklicala je Lojzeta.

»Lojze!«

»Precej, precej!« je rekel ta in prišel z dvorišča. »Kaj pa je, da me kličeš?«

»Ti Lojze,« je rekla Polonca — »denarja ni za vino.«

»Kako da ne?«

»Ni ga. Na, preštej!«

»Kaj bom štel, če si že ti preštela!«

»Pa poglej vendar!« ga je silila Polonca.

»I kaj bom gledal! Ampak to, to, to je pa čudno. Saj je vendar nekaj denarja prišlo k hiši, menim.«

»Prišlo, seveda,« je rekla Polonca. »Pa tudi odšlo. Jaz se sama čudim. Biti bi moralo vendar dosti za nakup. Še ostati bi moralo nekaj.«

»No?« je vprašal Lojze.

»Kaj, no? — Ni pa ni!«

»Kaj ga bom naredil jaz, če ga ni — denarja?«

»Ne govori tako brezbrizno! Svetuj mi rajši!« je rekla jezno Polonca.

»Če ni — ni. Noben svēt ne pomaga.« Lojze je hotel oditi.

»Tak čakaj vendar! Vino morava kupiti! Kaj bo gostilna brez vina?« je rekla Polonca in vstala.

»Tisto je,« je rekel zamišljeno Lojze in pristavil: »I — izposoditi si moraš.«

»To mislim tudi jaz. Pa na kaj?« je rekla Polonca.

»Na hišo vendar — ne?«

»Že. Pa ni najina,« se je nasmehnila Polonca.

Lojze je zmajeval z glavo in se odkašljeval. Rekel je končno: »Skoro tako je, kot bi bila hiša najina. Da — celo je najina.«

»Kdo mi bo pa posodil? Tu na Grič ne grem za ves svet nikogar prosit!«

»Hm — kam pa?«

»Na Žabjek bi šla. Petelinc ima.«

»Saj res. Prav imaš — kar pojdi!« je rekel Lojze. Čez nekaj časa je pristavil: »Čudno se mi pa le zdi, kam je denar.«

»No? Pojedla ga nisem.«

»To ne. Ampak kaplanu bi bila lahko malo manj znosila! To je bilo tudi nekaj, to!« je godrnjal Lojze in odšel.

Polonca je zardela in prebledela po vrsti. Stisnila je ustnici in krčevito zaihtela. Vedela je, da je dosti kriva na pomanjkanju denarja. Čutila je, da je govoril Lojze resnico. »O, ko bi ne bilo nikdar tako, kakršno je bilo! Zakaj se je zgodilo vse to? Zakaj je bil kaplan tu? Zakaj sem ga ljubila?« je vzdihovala. Sklenila

pa je, da ne mara misliti nikdar več na Tomaža, ki ji je zasekal take rane in 'jo tako onesrečil. »Še na denarju se pozna,« je pridejala. To je zapazila šele sedaj. Preje je bila zaslepljena preveč. Zadnji čas je bil, da bi šel Lojze po vino. Zato se je Polonca kar oblekla in je odšla proti Žabjeku. Pivcev tako ni bilo navadno ob delavnikih popoldne. Pa če bi prišli — saj sta Mina in Lojze doma. Glede Mine je potihem sklenila, da jo takoj odslovi, ko končajo železniška dela. Preveč jo je stala ta dekla. Objestna je bila in prevzetna, da malo takih. Čedalje bolj se je šopirila. Kar ji je rekla Polonca, vse je odjecljala. Naredila je pa potem po svoji glavi. In koliko je zahtevala! Nič tako kot druge deklet! Zdaj ji je morala kupiti novo ruto, zdaj predpasnik, zdaj zopet čizme in kako obleko. »Presneto — lepše se nosi kot jaz!« je končala Polonca in sklenila prav za trdno, da jo da proč. Tudi se ji je nekaj zdelo, da jemlje denar. Dokazati ji ni mogla tega, zato je molčala. Pa videla je, koliko novih oblek si je Mina že nakupila v tem času. Kje morejo to storiti druge deklet? Še hišne gospodinje ne! Je tica, je! — Tako je razmišljala Polonca, ko je šla h Petelincu po stezi ob grmičevju in njivah. Kmalu je zagledala Žabjek. Ni daleč od Griča. Nekaj hiš je ondi. Zadnja gori je Petelinčeva. Petelinc je bil bogat mož, vdovec. Star je bil kakor zemlja.

JANKO SAMEC

MESIJA

In vedno ista pesem vsepovsod!
Poln hrepenenja, sit vsakdanje tlake,
oči uprte venomer v oblake
Mesije čaka naš človeški rod.

Vseh duše krvavijo: „O, Gospod,
ki sence si izvor in luči vsake,
zakaj le nas, prebedne siromake,
si pahnil na trpljenja večno pot?“ —

In stiskajo se srca v lastni krvi
in kot da planil srd bi raz obrvi
jim zmršene, gredó mi dva po dva

razdvojeni po svoji trdi poti . . .

A vem, če pride Krist jim kdaj nasproti,
spet bodo poteptali ga na tla!

MILAN SKRBINŠEK:

MODERNA REŽIJA IN TRŽAŠKI ODER

PRED nekaj tedni sem se pogovarjal s človekom, ki se zelo zanima za gledališče in je tudi sam bil že napisal dvoje dra-

matičnih del, o neki predstavi, in opozoril sem ga na enega izmed igralcev, češ, kako dobro je razumel moje občutenje njegove vloge, ce-

lotnega sloga, v katerem se je v moji režiji dotična drama igrala, in prav posebno še »štimumge« neke gotove scene, in kako je zato tudi ustvaril svojo ulogo sledeč čisto mojemu, režiserjevemu razumevanju. Pogledal me je začudeno in vskliknil:

»Kaj, tako daleč sega režiserjevo delo?«

Drugi slučaj. Akademično naobrazen gozpod me je ustavil na cesti, da mi izreče svoje zadovoljstvo nad dobro uspelo uprizoritvijo komedije »Za narodov blagor«, češ, šlo je vse tako gladko in točno, kar pri velikem številu nastopajočih gotovo ni za režiserja lahka stvar. Odgovoril sem mu, da sem bil v splošnem tudi sam zadovoljen in da se je prvo dejanje res prav lepo odigralo, tako da sem sledil igri tudi jaz na stojišču z užitkom. — »Na stojišču? Med občinstvom ste bili? — Jaz sem pa mislil, da ste bili za kulisami, ker so bili nastopi tako točni in se je tako lepo vezalo drugo z drugim!«

Čital sem neko letošnjo kritiko o neki predstavi v ljubljanskem gledališču. — »Režija je bila dobra«, pravi kritik, »samo — odmori so bili predolgi.«

In takšnih slučajev bi mogel naštetih brez števila.

Pa zakaj kažem nanje? — Ker pričajo vsi o tem, da niso le redni obiskovalci gledališča, temveč celo ljudje, ki stojijo gledališču čisto blizu, avtorji in kritiki, največkrat veliki lajiki v vprašanju moderne režije.

Režiser, ki bi bil to, kar mislijo oni, bi ne bil umetnik, temveč čisto navaden aranžer, oderski policist, ki stoji za kulisnimi vratmi, kakor stražnik ob uličnem križišču, in pošilja ljudi na oder, zakulisni bog, ki zapoveduje električnemu solncu in mescu in zvezdam, viharju, blisku in gromu, in nadzornik kulisnih postavljalcev, ki jih naganja k čim hitrejšemu delu. — Ti ljudje ne vedo, da je režiserjevo delo končano s trenutkom, ko se dvigne zastor prvič ob premijeri na novo naštudirane drame, in da bi mogel biti takrat sto milj daleč, in bi vendar bil prisoten v scenični sliki, ki jo oder kaže, v posameznih igralcih, ki nastopajo, v duhu, ki preveva vso predstavo in posamezne scene, v ritmu dogodljajev na odru, zdaj v šepetanju sredi večernega mraka, zdaj mogoče celo v posameznem kriku kakšnega igralca, zdaj zopet sredi viharnega prizora, ki zažene gručo ljudi kakor hudournik na oder, zdaj

zopet v velikem molku, ko lije skozi okno neme sobe tiha mesečina ...

Ti ljudje ne vedo, da ni na dan predstave režiserjeva zasluga ali krivda, če so nastopi točni ali netočni in da ni njegova krivda, če pleše mesečina v veseli polki po živi sliki rokovanja v »Črnem Grabnu«.

Zakaj torej? Kako in kdo torej?

V odgovor naj poskušam skicirati režiserjevo delo, pričeni s trenutkom, ko prvič čita za režijo mu poverjeno dramo in končujoč v hipu, ko se dvigne ob premijeri prvič zastor.

Pred vsem naj povdarjam, da ni le iz tehniških vzrokov potrebno, da vodi vaje (čisto nedostatno rečeno) en sam za to določen človek. Sploh je ta samo tehniška potreba naravnost malenkostna napram oni drugi, ki zahteva, da se dramatični proizvod, ki je umetniška ustvaritev iz ene same glave, uresniči umetniško na odru tudi iz ene same glave, ker samo tako je mogoče, da nam poda oder nekaj enotnega. Kajti, kakor je vsak pisatelj zase človek čisto posebne individualnosti, nazorov in čuvstvovanja, tako da bi isti predmet, obdelan od različnih avtorjev, zadobil tudi povsem različne oblike, tako je tudi vsak režiser individualnost zase, in isto delo bi ob oderski ustvaritvi različnih režiserjev zadobilo različno obliko.

Razumevno je, da so pa vse te različne oblike lahko vse popolnoma na mestu, kar se tiče umetniške resničnosti in verjetnosti. Ali — da zaidemo na kratko stranpot — še z enega vidika je treba presojati režiserjevo ustvaritev dramatičnega dela, z onega vidika, ki ga kritika skoraj nikdar ne vpoštevata, kakor analogno tudi ne pri posameznem igralcu. Zavedajmo se, da sta režiser in igralec po svojem čuvstvovanju bogata človeka, ki zamoreta občutiti poverjeno jima dramo oziroma ulogo na več načinov, in da je isti način, v katerem svojo ustvaritev podasta le izmed več načinov izvoljeni, da torej vedno vesta, kaj hočeta, in da bi mogla tudi drugače, če bi hotela. Največkrat tudi od njiju izvoljeni način razumevanja ni zato izvoljen, kar se jima zdi najprimernejši, temveč samo zato, ker se za enega morata odločiti. Če je pa ustvaritev res nekaj enotnega, to je pa, posebno pri nas, vedno vprašanje časa. Tako na primer sem stremel pri režiji »Tekme« za tem, da bi bila ta uprizoritev in torej tudi igra posameznika

takšna, da ustvarim nekaj protiutež napram za moj občutek preveč efektivnim, glasnim, vedramatičnim scenam, s katerimi je drama natrpana od začetka do konca. Hotel sem doseči kolikor mogoče umerjeno, tiho igro, igro zadržanih čustev in izbruhov. Ali ves označeni značaj tega dramatičnega dela sili igralca v kričavi ton, treba bi bilo torej to silo šele streti. Ali to je veliko delo, ki zahteva mnogo časa, in ni ga mogoče dovršiti tekom maloštevilnih vaj. Tako pride torej na oder nekaj nepopolnega, neenotnega. Mogel bi se pa odločiti tudi za čisto, rekel bi, sudermanski slog, ki bi občinstvu tudi gotovo bolj ugajal, ali bi ne vzgojil njegovega okusa, ter ga odtujil moderni oderski umetnosti, ki kaže na odru umetniško iluzijo pravega življenja, ki je redkokedaj glasno gostobesedno in v gestah veliko. — Ni bilo torej časa spraviti na oder to, kar sem hotel, ali dosegel sem vsaj, da smo se vsi od prvega do zadnjega izogibali preglasnih in preburnih momentov. Če nas je pa potegnil dramatični moment za seboj, smo se tega takoj zavedli in nastavili takoj sordino. In tako se je seveda zgodilo, da je tu pa tam scena padla, kjer bi morala rasti. A kritika nas ni razumela in je mislila, da igralec tam, kjer gradacije ni hotel, gradacije ni bil zmožen. — Danes, ko pišem to, še ni izšla kritika o »Pohujanju v dolini Šentflorjanski«. Ali mogoče je, da kritika ni bila zadovoljna s slogom v katerem se ta farsa pri nas igra, in bo obsodila, kjer bi morala razumeti ali pa vsaj raziskovati. To pot sem se bil odločil za čisto naturalistični slog, pretkan samo tu pa tam z lahkimi karikaturnimi nitkami.*) Za poskušnjo! Če našudiram to farso kdaj drugič, poskušam ustvariti fino karikirani slog, tretjič mogoče celo groteskni. Če je pa ob tej uprizoritvi bil naturalistični slog tu pa tam kršen, in je ta ali oni igralec zašel trenutkoma v karikaturu ali grotesko, je to krivda prekratkega časa, v katerem mi ni bilo mogoče postaviti vsakega posebnega igralca trdno na njegovo mesto.

In zdaj spremljajmo režiserja po tem uvodu pri njegovem delu. — Prvi predpogoj za uspešno režijo je, da režiser delo, ki ga ima režirati, vzljubi kakor lastno dete, da se navdušuje zanj. Ali to vendar ni mogoče, da bi vzljubil vsako mu poverjeno dra-

matično delo! Saj vemo iz izkustva, da vsaka igra ne prija vsakemu človeku, kakor se, kar je vendar čisto naravno, navdušuje na primer ta le za filozofične romane, oni samo za historične, za psihološke, ali celo samo za detektivske, kakor prija enemu predvsem le simfonična, a drugemu le programna glasba.

In vendar je tako! In tu je prvi dokaz, da ne zadostuje, če je oni, ki se hoče posvetiti režiji, le literarno naobražen, da ima smisel za oceno in da si zna psihološko razlagati posamezne značaje nastopajočih ljudi; da ima okus za slikovit arangement scene itd. itd. Ne, režiser mora biti oderski človek, po njem se mora pretakati gledališka kri, to se pravi, biti mora iz deže le igralcev, če tudi mogoče sam igralec, in kakor oni, mora biti obdarjen tudi on z ono močno avtosugestijo, ki mu omogočuje v umetniškem deliriju vzljubiti vsako dramatično delo — kakor hitro mu je poverjena njega režija, kakor more vzljubiti tudi vsak igralec vsako ulogo, kakor hitro mu je poverjena njena ustvaritev. In ta avtosugestija je tako močna v njem, da more vzljubiti celo ono delo, ki ga je dozdej mogoče smatral kot slabo in ga čisto zavrgel, in ki ga bo tudi tako sodil potem, ko je dovršil svoje umetniško delo.

In režiser gre s tem delom v samoto, in ga bere, in čisto drugače bere, kakor ga je do sedaj; s posebno ljubeznijo, in tu se pričinja njegovo ustvarjenje. Beroč živi z ljudmi, ki jih srečuje v delu, živi čisto z njimi, tako, da jih vidi kot čisto določene osebe s čisto določenim čuvstvom, s čisto določenimi kretnjami in govoricami, in vsako seveda drugače. Živi z njimi, razume jih vse, a le rahlo se oprijema tega prvega razumevanja, ne sme se mu vsaditi še globoko v dušo, seznanja se z njimi, kakor človek, ki hoče dognati značaj in čuvstvanje ljudi, ki mu pridejo na novo na pot, sodi s pridržkom in raziskuje naprej, potrjuje svojo sodbo, ali jo popravlja, zmote spozna ob dani priliki na prvi hip, človek, ki je stal preje mogoče še v dvomljivi luči, stopi naenkrat v solnce, ali pa nasprotno in vzporedno s to zmoto glede njegovega značaja je šla tudi zunanja slika tega človeka, kajti estetični čut režiserjev in igralčev zahteva, da se združita značaj in zu-

*) Kritika, vsaj naša, je namen g. režiserja to pot prav dobro umela, in je njegov način podajanja odobrvala. (Op. ured).

nanjost od avtorja ustvarjenega človeka v ti-
pično celoto. Ves notranji in zunanji
človek ostane torej tudi končnoveljavno
takšen, kakor ga vidi režiser že ob prvem sre-
čanju, ali pa se pretvarja tekom branja do
konca drame, ko se sklenejo vse te sodbe,
zmote in poprave v čisto določeno obliko, in
stoje vse figure drame jasno pred njim.

Ali s tem spoznanjem posameznih ljudi,
vsakega zase, gre vzporedno tudi spoznavanje
njihovega medsebojnega razmerja, in
to ne samo v toliko, v kolikor spozna to tudi
drug bralec. Zanj ne obstojajo v teh razmerjih
le dolžnost, prijateljstvo, ljubezen, antipatija
ali sovraštvo, ki vežejo ali ločijo te ljudi, jih
ženejo na isto pot ali jih razdvajajo. Režiser
pojmuje ob tem branju tudi najmanjše tres-

ljaje vseh teh duš, najrahljeje in najbledeje
nijanse v njih medsebojnem čustvovanju.
Nehote, izhajajoča iz umetniške indivi-
dualnosti, ki ga je privedla v ta poklic, in hoté
zbog svoje ustvarjajoče volje pa obliva vse
te ljudi, vse te scene in dejanja neka posebna
luč ali pa senca, ki se pa morda tudi, zdaj ob
kakšnem prizoru, zdaj ob kakšnem dejanju,
za spoznanje izpremeni, dokler se ob koncu
prebranega dela ne zlijejo vse te sence, svet-
lobe in boje v harmonično celoto, ki daje vsej
oderski ustvaritvi drame čisto poseben —
slog. Ena poteza tega sloga je tudi čisto do-
ločen ritem, v katerem se dejanje odigrava.
Vendar se pa ta ritem v posameznih delih
dejanja izpreminja, a le v toliko, v kolikor ne
krši enotnosti. (Dalje prihodnjic)

Dr. RUDOLF PERHAUC:

SOLNCE

MED nebesnimi telesi je Solnce ono, ki
ima največji vpliv na Zemljo in orga-
nizme na njej. Od njega prihaja luč, sila in
toplota; njegova različna lega napram Zemlji
je vzrok letnih časov, ono ustvarja noč in dan.
Tako je solnce večna ura, po kateri urejuje
človeštvo svoja dnevna opravila, in je
uredila priroda svoj časovni razvoj.

Od Solнца dobiva Zemlja luč. Ta je neob-
hodno potrebna za razvoj rastlinskega in ži-
valskega organizma. Kako se stegujejo cve-
tlice Solncu naproti, kako obračajo listje in
cvetje proti solnčnim žarkom! Tudi na naše
osebno razpoloženje vpliva Solnce. Kako ne-
strpni in čmerni smo, ko zakrivajo temni
oblaki večnega stvarnika življenja! Kako hre-
penimo po njegovih blagodejnih žarkih, ki
razganjajo tugo in vzbujajo veselje in radost!
Kako težko pričakujemo po dolgi, mrzli zim-
ski noči njegove ogrevajoče žarke, ki raz-
ženejo z zmagovito silo ledeni oklep in pričar-
ajo vsepovsod novo življenje!

Tudi silo nam daje Solnce. Predno so živeli
ljudje na Zemlji, je vladal tu tropični klima
in obširni gozdovi ogromnih praproto in
preslic so skrivali velikanske predpotopne
živali. Morje in veletoki so poplaveli in pokrili
s kamenjem, gruščem in peskom cele pokra-

jine, po katerih je klilo bujno življenje. Pod
visokim tlakom teh plasti so se spremenile
rastline tekom milijonov let v črn ogljik, v
premog. S tako nakopičeno solnčno energijo
se ogrejemo v času, ko nam odmeri čudo-
tvorno nebeško telo svoje darove bolj skopo.
S to energijo gonimo stroje, ki nam odvzamejo
čimdalje več telesnega dela, da moremo gojiti
svoj duh in se naslajati ob tisočerihih lepota-
vesoljstva.

Naše telo živi tudi od solnčne sile. S po-
močjo solnčne svetlobe ustvarjajo rastline one
snovi (ogljikove spojine), iz katerih so sestav-
ljene stanice v našem telesu in ki dajajo pri
počasnem zgorenju potrebno telesno toploto.
Zato sme Helmholtz *) reči: »Mi živimo in
delamo samo s solnčno energijo in tako velja
za nas laskavo spoznanje, da ima vsa sila, s
pomočjo katere živi in se giblje naše telo, svoj
izvor v najčistejši solnčni svetlobi in da se
smemo meriti v plemenitosti rodu z velikim
kitajskim vladarjem, ki se sicer edini imenuje
solnčnega sina.«

Solnce je bilo človeštvu simbol prvega bo-
žanstva. Duševno višja plemena je dovedlo
do tega spoznanje njegove važnosti za naš
obstanek, manj razvite pa nejasen občutek
njegovega trajnega vpliva na vsa živa bitja.

*) Hermann v. Helmholtz (roj. 1. 1821. v Potsdamu, umrl 1. 1894. v Berlinu) je bil eden največjih znanstvenikov
vseh časov. Sprva vojaški zdravnik, se je kot samouk tako poglobil v fiziko, da je pozneje deloval plodonosno na vseh
poljih teoretične in praktične fizike. Pečal se je tudi z zdravilstvom in s spoznavno teorijo.

V starih mitologijah je solnce večinoma bog Dobrega, noč pa strašna zaščitnica Zlega; oba sta v večnem boju med seboj. Toda bog Dobrega ima tudi mnogo drugih sovražnikov, razne hudobne duhove in zmaje, ki ga začasno tudi premagajo; tedaj stemni Solnce ali mrkne. Tako si razlagamo navado pri mnogih plemenih, da delajo ob solčnih mrkih velikanski ropot, misleč, da s tem odganjajo nevarna bitja. Tem ceremonijam so prisostvovali tudi vladarji. Zato je bilo važno napovedati te pojave v naprej, kar se je že precej zgodaj posrečilo na podlagi izkušenj o njih periodičnem nastopu. Ti pojavi so dali tedaj prvi povod za teoretično, računajočo astronomijo. Država je nastavljala astronome, ki so morali sestaviti koledarje in navesti v njih datum solčnih mrkov. Kaznovali so jih že tri tisoč let pred Kristovim rojstvom zelo občutno, navadno s smrtjo, če je nastopil mrk, ne da bi ga bili napovedali. Znamenit je v tem oziru solčni mrk, ki je bil po raziskovanjih astronoma Theodorja v. Oppolzer dne 22. oktobra 2137, pred Kristovim rojstvom. Stare kronike poročajo, da sta bila tedaj kitajska dvorna astronoma Hi in Ho, ki sta se »pogreznila malomarno v vino«, tako da je nastopil mrk ne napovedan in povzročil velike zmešnjave med ljudstvom: »Slepec je dal boben k ušesom, štedljivci so trosili denar, navadni ljudje so tekali.« Hi in Ho pa nista ničesar videla, ničesar slišala. Svojo malovredno glavo sta morala dati krvniku. Navedeni mrk pa je ob enem najstarejši nebesni pojav, o katerem imamo zanesljiva poročila.

Ni čudno, da je mrknenje Solнца tako globoko dojmilo človeka. Saj se v onih malih minutah popolnega solčnega mrka izpremeni narava tako, da napravi na najbolj najivnega človeka, da celò na žival globok vtisk. Solnce stoji hipoma na nebu kakor črna plošča, obdano od posebnega sijaja, ki sega v srebrnih nepravilnih šopih daleč tja v rumeno-sivkasto nebo. Ta sijaj je t. zv. korona in ni samo optičen fenomen temveč nekaj reelnega. Nebo postaja tako temno, da vidimo svetlejšje zvezde kakor o mraku po solčnem zahodu.

Splošni vtis je sličen onemu ob bližajoči se nevihti. Na obzorju prehaja siva barva nebosklona v mračno vijoličasto-rdeče trake, za kar je treba iskati vzrok v onem delu ozračja, ki ga še ni dosegla ali pa ne dosega več Lunina senca. V hipu, ko nastopi popolen mrk, vidimo čudne (leteče) sence, ki letijo čez pokrajino. Njih izvor ni še z gotovostjo dognan, najbrž izvirajo v nepravilnem lomu svetlobe v zemljinem ozračju. Veter spremlja Lunino senco ob njenem pohodu čez zemeljsko oblo; temperatura pade za 2 do 3 Celzijeve stopinje. Tudi živa bitja se odzovejo. Ptiči vzlete preplašeni; senca, ki hiti preko njih, jih prestraši. Tudi muhe zleté z zida, misleč, da se bliža nevarnost, da gre čez nje senca bližajoče se roke. Kokoši in druge živali se poskrijejo v svoja prenočišča; cvetlice zaprejo svoje čaše. Nikoli ne občutimo tudi mi tako globoko, da smo popolnoma odvisni od Solнца, kakor tedaj, ko visi Solnce zatemnjeno, umirajoče na sivem nebosklonu, kakor da bi nam oznanjalo konec stvarstva.

Površina Zemlje bi bila mrzla, če je ne bi ogreli solčni žarki. Ob enem se segrevajo nižje zračne plasti, ki se vsled tega raztezajo in postajajo lažje ter se dvigajo od tal. Pri tem vzamejo s seboj velike množine vodnih par. Čim višje pridejo, tem bolj se ohlajujejo, vodne pare se zgoščujejo v kapljice, in tvorijo oblake. V obliki dežja pada voda zopet na zemljo, v rekah teče s hribov in goni mline in elektrarne, ki oddajajo električno silo v najbolj oddaljene kraje. Različna temperatura zraka v različnih krajih povzroča vetrove, ki predstavljajo tudi energijo, ki se da izrabiti. Vse te oblike energije so končno le energija Solнца.

Solnce je tedaj vir vse energije na Zemlji, ono pa je tudi vir energije vsega planetnega sestava,^{*)} ki se vrti v mogočnih krogih okoli njega. Naravnost ogromna mora biti sila, ki drži tako velika telesa kakor je naša Zemlja in še večja v takih razdaljah priklenjena nase in jih prisili, da se premikajo leto za letom, od večnosti v večnost po isti velikanski, krogu podobni tirnici. Ta silna moč spreminja tudi

^{*)} Okoli Solнца kroži osem velikih planetov in sicer (sedaj takoj po solčnem zahodu na zapadnem delu neba vidna), Zemlja, Mars, Jupiter (ki je bil 25. maja v največji kroži okoli Solнца velika vrsta manjših planetov med malih planetov in odkrivajo še vedno novih. Eden teh

uvrščeni po razdalji od Solнца sledeči: Merkur, Venera vsled svojega močnega sijaja za dobro oko celo po dnevu bližini Venere), Saturn, Uran in Neptun. Poleg tega pa Marsom in Jupitrom. Do sedaj so odkrili nad 900 teh planetov se imenuje — Croatia.

smer repatic, ki prihajajo od onstranskega obrežja večnosti in zabredejo v naš solnčni sistem. V močno zakrivljenem tiru frčé z bajno hitrostjo mimo Solnca, in se vrnejo zopet v

neizmerne globine vsemirja. Z dolgotrajnim, marljivim opazovanjem se je posrečilo maelému človeku raziskovati in spoznati ustroj in delovanje mogočnega velikana — Solnca.

MIROSLAV PRETNER:

ŠOLSKI IZLETI V OKROŽJE TRSTA

BOJ za obstanek na eni in razkošje ter uživanje do izžetja na drugi strani tirajo dandanes človeštvo v kulturnih sređiščih v degeneracijo mnogo bolj nego v prejšnji dobi, ko še nismo živeli s parno in električno brzino, in ko se je le neznatno število rodbin ponašalo s kupi zlata. Po ulicah velikega mesta in njegovi okolici bega večina prebivalstvo s trebuchom za kruhom, izmозgana in utrujena do dna duše, ostali del pa hiti blaziran od užitka do užitka, do dušne in telesne preperelosti.

Naravno življenje onemogočujeta i krutost razmer i prenapeta kultura, ki prepad med človekom in narodo le globi in razširja in s tem pripravlja degeneracijo.

To nevarnost pa človek instinktivno sluti in ji skuša utesi. Začutil je, da se je nevarno oddaljil od življenja, ki bi mu jamčilo ne le trdnega zdravja temveč tudi prave sreče v življenju.

Človek je iskal in vedno išče sreče; stremljenje po sreči je izvor in razvoj življenja, stremljenje po sreči je dalo človeku vero, umetnost in znanost. In da se je dandanes veliko število ljudi z vso strastjo oprijelo poletov v prirodni svet, ima svoj povod v tem, da naroda človeka krepi, dviga, blaži in podučuje.

Bivanje pod milim nebom, v solnčnem svetu, občevanje z zemljo, rastlinami, delo s fizičnim naporom, to je, kar bogato donaša poleti v prirodni svet.

Zato pa na plan — pod milo nebo tudi z mladino, da bode občevala nemoteno in svobodno s narodo ter si odpirala pot k zdravemu dušnemu in telesnemu razvoju.

Ker pa je moj namen popeljati vas na stezice in pota, ki naj bi bili cilj šolskim izletom, zato mi bodele gotovo oprostili, ako vas bom nekoliko utrudil.

Podati hočem na kratko nekaj seznam le nekaterih krajev, ki jih smatram povsem pri-

kladne in tudi ne naporne, kar se tiče izletov šolske mladine.

Izleti naj bi bili poldnevni ali celodnevni — kolikor dopuščajo čas in druge okoliščine.

Vem, da ne prihajam z novimi načrti, vendar je še naše mladine, ki ne pozna niti svojega najbližjega okoliša.

Ni to krivda ravno šole, pač pa često tudi staršev, ki odtegujejo mladino od takih poletov, češ saj mu hoja lahko škoduje na zdravju.

Nikakor ne! Hoja v svežem zraku je posebna vrsta telesne vadbe, ki tudi oslabelemu otroku vrača telesno delavnost na prav prijeten in lahek način.

Šolski izleti v prirodni svet, naj bodo vabilo mladini, da jo odtegnemo pohajkovanju po zaprašenih cestah in ulicah ter še marsikateremu drugemu zlu.

In res, tudi v tem oziru ses tvar obrača na bolje. Kar si prej redk oopazil, vidiš danes že pogosteje. Tu očeta, tam mater z nežno ljubljeno ji deco na pisani trati, v senčnem logu, v zelenem vinogradu, ob morski obali in na razglednem vrhu griča.

Oglejmo si nekoliko ta prirodna pota, ki ljubezljivo vabijo ter vodijo na plan.

Ob ranem jutru, ali popoldanskih urah poleti z mladino na krajše poldnevne ture, ki jih imamo povsod na izbiro.

Po kratki hoji iz Sv. Ivana po bregu na Kal, po senčnatem robu ali skozi Padriče in Trebče do Trebenskega sedla v Kolonjo in nazaj v Sv. Ivan (približno 2 ½ uri hoda). Iz Rojana na prijazne Piščance ali pa po gozdni poti na Konkonel in od tam v Škorkljo (približno 2 uri). Iz Barkovlj po stezici na Trstenik, dalje po Napoleonovi cesti na Prosek (3 ure). Iz Proseka k Sv. Primožu in v Sv. Križ (1 uro). Iz Škednja k Sv. Mariji Magdaleni spodnji na Reško cesto, Katinaro in po obrobni razgledni poti pri Sv. Mariji Magdaleni nazaj (2 ½ ure).

Vse te poldnevne ture je napraviti lahko tudi obratno in povsod boš odprl mladini obširen dnevni razgled na okrožje Trsta, del Istre in Goriške ter jih seznanil še z nebrojnimi drugimi prirodnimi divotami.

Poln lepote je tudi dolinski svet. Prijazni Lonjer, Rocolska dolina, Žaveljska ravnina, Osapska dolina, orjaška dolina, oziroma kotlina Draga pri Orleku itd.

Med celodnevne izlete bi priporočal krasen izlet iz Boršta v dolino Glinčice ali Rožane — Drago, potem Jezero—Bazovico—Trst. Ni ga, lahko trdimo, izleta, ki bi združeval v sebi tolikanj podučnega gradiva nego ravno ta pot. Prehodiš vasice, obširno dolino, kjer žubori v globini gorski potok s prekrasnim slapom. Mogočno, skoraj nepristopno zelenkasto in sivo skalovje, kakor v mogočnih Alpah te pozdravlja na desni in levi. Ob njih pobočju se vije železnica s predori in mostovi. Ropotanje mlina te spremi na gorsko stezico do starih razvalin, nekoč mogočnega gradu, in od tam te popelje pot po gózdiču v Drago, dalje v Jezero, Bazovico, kjer si ogledaš lahko ostanke premogokopov. (Hoda 4—4½ ure.) Temu izletu naj bi sledil drug celodnevni zlet na Veliko Gradišče. Iz Drage po stezi, deloma poti na Pesek—vas Gročano, na vrh do cerkvice in potem na Veliko Gradišče, Sestop na Bazovico ali Lokev—Lipico—Trst. (Hoda 4 ure).

V Istri bi priporočal lep izlet iz Milj k Sv. Barbari—Elerjem v Škofije (2½ ure), ki ga združiš lahko s potjo na Tinjan in po Osapski dolini v Trst. (Skupno hoda 5—5½ ur.)

Dalje na Artviže, dohod iz Rodika ali Herpelj; na Slavnik, dohod iz Herpelj ali Podgorja. Pri zadnjih dveh izletih je treba vprašati seveda vlak.

Po različnosti pota in njega lepote se odlikuje izlet k izviro Rižane. Po osapski dolini do Črnega Kala, povrat na Dekane. (Hoda 5—6 ur.)

Udarimo jo pa sedaj na nasprotno stran. Če hočeš seznaniti mladino z raznovrstno floro, ki jo najdeš le v visokih gorah, ni treba nikake daljne poti, temveč pohiti v cvetočem maju na Volnik, dostopen najprimerneje z Opčin, Proseka ali Repentabra.

Odičena s cvetkami visokih gora se bo vračala mladina veselo domov. Nagradil jo boš pa tudi še z obširnim, bogatim razgledom tja do Triglava, julijskih in karnskih snežnih planin. (Hoda 3½—4 ure.)

Priporočljivi celodnevni izleti so še na Sv. Lenart, dohod s Proseka. Sestop v Nabrežino (3—3½ ure). Terstel dohod iz Nabrežine, sestop v Prvačino ali Rihemberg (4—5 ur). Dalje Štjak z romantično dolino Raše, dohod iz Štanjela, povrat na Tomaj—Dutovlje (5 ur). Sedovnik pri Sežani (3 ure). Če te mika senčnata dolina, pohiti v Braniško Dolino in od tam na Erzelj z obširnim razgledom na Vipavsko dolino in Kras.

In tako si izberemo lahko še drugih izletov v lepe prirodne kraje, kjer bo črpala mladina lepoto, uk in znanje, vzljubila prirodo, ter se telesno in duševno ojačila.

Izlete sem računal s približnim časom hoje, vendar se isto lahko vsak po svoje uredi. Priporočam odpočitke, ki naj bodo združeni s kako mladinsko igro.

Da ne sme manjkati na izletih nahrbtnikov s primernim živilom, to se razume samo ob sebi, saj je vsak, kako gre v slast mladini vse, zlasti na planem.

Nadaljnih načrtov ne bom podajal, gotov pa sem, da si bo nabrala mladina na izletih nezabnih vtisov, ki jih boš lahko uporabljal pri poduku z najboljšim uspehom.

In če donajajo šolski izleti tolikanj koristi, kdo bi ne navduševal mladine za pot v prirodni svet.

Že znani pedagog J. J. Rousseau je postavil prirodni svet kot vzor. Bolj ko sta zašli veda in kultura v ideologijo in frazeologijo, s tem večjim veseljem in navdušenjem je Rousseau odklanjal kulturo in civilizacijo in silil v objetje prirode. In kakor širok potok se je izlival za njim po vsej Evropi kot kulturni pojav romantizem, ki ne pomeni ničesar drugega nego odvrnitev človeštva od ideologije k prirodi in čustvu. In to čustvo in to ljubav do prirode naj vzbujajo v mladini ravno šolski poleti. Šolski izleti utrjajo v mladini iskrenost in dobrosrčnost, oni oživljajo plemenitost mišljenja in ga jačijo. Zato pa z mladino na plan v prirodni svet, ako jo hočemo vzgojiti iskreno, dobrosrčno, plemenito in zdravo!

Književni.

Laza K. Lazarević: Izabrane pripovijesti. »Matica Hrvatska« je izdala v drugi izdaji povesti znanega srbskega pisatelja. Cena za matične člane K 6'—, za druge K 8'—.

Dante Alighieri: »Božanstvena komedija«. »Pakao«. Prevel in tolmačil dr. Iso Kršnjavi. Druga izdaja. Okrasil s 30 slikami Mirko Rački. Zagreb 1919. V založbi grafičnega umetniškega in založbenega zavoda »Jugoslavija«. Cene K 60'—.

»Savremenik« za junij je izšel kot Vidovdanska številka. Vsebina: M. Marjanović: Vidovdanski misterij, N. Gjuric: Vidovdanska misao i Meštrovićev Vidovdanski hram. Pesmi: R. Katalinića, Jeretova, Mičaća, V. Nazorja, J. Mitrovića, A. Ujevića in J. M. Marjanovića. Še drugi literarni prispevki. Trije članki o Zrinjskem in Frankopanu. Priložena je reprodukcija Mestrovičevega Vidovdanskega hrama.

Publikacije »Jugoslovanske akademije« v Zagrebu. Letošnje publikacije jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu so zelo mnogobrojne. V prvi vrsti so dela, ki se pečajo s staro hrvatsko zgodovino in književnostjo. Ferdo Šišić je uredil peti zvezek: »Hrvatskih saborskih spisov«, ki vsebuje dokumente iz dobe 1570—1630.

Izšla so v drugi kritično urejeni in izpopolnjeni izdaji dela pesnika Ivana Franja Gundulića. Uredil je in izdaja prof. dr. Gjuro Körbler.

Akademija je izdala dve obsežni študiji o Branku Rađičeviću.

Poleg tega so izšli 36. zvezek »Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika« pod uredništvom prof. Tome Maretića, VII. zvezek »Prinose za hrvatski pravno-povjesni riječnik«, katerega je sestavil Vladimir Majuranić. Od »Zbornika za narodni život i običaje«, ki ga urejuje prof. dr. D. Boranić je izšla XXIII. knjiga.

Razun tega je izdala Akademija redno publikacijo »Rod jugoslovanske akademije« v dveh delih, primerno obema razredoma Akademije, zgodovinsko-filološkega in matematično-prirodoslovnega.

V kratkem izidejo v založbi »Zastava« v Splitu pesmi Guida Tartaglie, pod naslovom »Na raskrenici«. Cena K 4'—.

»Stradaoci«. Znana Brinxova drama, ki se bavi s težkim socialnim problemom spolnih bolezni, je izšla v hrvatskem prevodu. Prevedel jo je Isa Velikanović, izdalo jo je »Hrvatsko društvo za čuvanje narodnoga zdravija«.

Znanstveni.

Nastopni predavanji ob otvoritvi slovenske tehnike. Ob otvoritvi tehnike visokošolskega tečaja v Ljubljani dne 19. maja t. l. sta imela nastopno predavanje dr. ing. Milan Vidmar in prof. dr. Rihard Zupančič. Zadnji je predaval »o matematiki v okvirju tehnike«. Predavanje je bilo ponatisnjeno v binkoštni številki »Edinosti«, zato se bom omejil na kratek obris njegovih izvajanj.

V matematiki moramo razločevati troje struj: **logično, iznajdljivo in formalno.** Te struje so matematiki priložene, ker se v njej vedno znova pojavljajo. Matematika je bila najprej **iznajdljiva**; bila je tesno spojena s problemi tr-

govstva in tehnike. Trgovstvo je pospešalo razvoj aritmetike, tehnika pa razvoj geometrije, seveda le v toliko, kolikor sta mogli obe vedi služiti trgovstvu oz. tehniki.

Logična struja se je pojavila prvič jedva tedaj, ko je ženjalni grški narod začel proučevati bistvo vsega, kar je možno šteti in meriti. Grki so dognali temeljne pojme aritmetike in geometrije s tako strogoštvom in preciznostjo, da jih je mogla moderna znanost le v maločem prekositi.

Sledil je srednji vek: matematika je živela naprej, razvijala pa se je samo **formalno.** Duh grških spisov je bil preglbok za tedanjo plitvo dobo.

Nova doba prinese tudi novo življenje: zopet se pojavila iznajdljiva struja: Dekartes (Kartezi) »iznajde« analitično geometrijo, Newton in Leibnitz pa diferencialni račun. Iznajdljiva doba matematike gre vzporedno iznajdljivi dobi v fiziki, zlasti v mehaniki. Za proučevanja logičnih temeljev novih teorij ni bilo smisla ne časa. Ta doba vpliva tudi na srednješolski pouk, prirodne vede slavijo svoj vstop med šolsko stvarino, (žalibog pa odgovarja ves didaktični sistem zlasti v matematiki in fiziki še danes po večini potrebam in nazorom tistega časa.)

Uspehi fizike pa so dali novo življenje tehniki. V času velike francoske revolucije se ustanovi prva tehniška visoka šola. Matematiki so odkazali na tej šoli prvo mesto. Toda prišlo je razočaranje. Fizika je lahko šla roko v roki z matematiko svojo pot, ker je teoretična znanost kakor matematika sama. Tehniški problemi pa so dani v življenju in so pretežki, da bi se dali matematiško popolnoma razrešiti.

Gradivo matematike pa se množi, pojavi se potreba, proučevati logične temelje novih teorij; delo je težko, logično orodje tako fino, da »kdor ni izrecno matematik, sploh ne ve, s čim se ukvarja matematika.« — Matematika se je osamosvojila in odtujila tehniki, le teoretična fizika ji lahko še sledi na njeni poti.

Drugi del predavanja je posvečen vprašanju: **kakšno stališče naj zavzema tehnika napram matematiki sploh, in napram vsem trem navedenim strujam.**

Zupančič je mnenja, naj sledi slovenska tehnika izgledu velikih zapadnih narodov. Tam je matematika vodnica tehniškega poučevanja. Tehniške visoke šole vzgajajo tam le tehniške znanstvenike. Praktično osobje pa vzgajajo nižje šole. Temu izgledu je sledil tudi že Beograd. Gotovo je avstrijski sistem tehnike produciral dobro uporabljive inženirske moči zgolj praktične smeri, toda za matematično preiskavo novih problemov mora biti inženir prešinjten z matematičnim duhom, ta duh pa se je na avstrijskih visokih šolah le prehitro izgubil, ako so si ga dijaki sploh pridobili. Glede omenjenih treh struj navaja:

Kar je v matematiki **formalnega**, to je stvar rutine, in to se da in se mora naučiti. Rutina je neobhodno potrebna.

Iznajdljivosti pa se ne moremo naučiti, iznajdljivost je naravni dar, tudi dar cele dobe, celega naroda.

Logični struji v matematiki pa pripisuje on največjo važnost. Proučevanje logičnih temeljev matematiških teorij je najvažnejše delo v matematiki za duševno vzgojo učencev. Navadil se bo učenec na strogo kritiko glede vsake teorije, neglede na mnenje raznih večjih in manjših avtoritet. Razločeval bo pravo vsebino besed od njih zgolj

formalne vrednosti. In tudi se ne bo čudil, ako vidi, da se je že marsikaj zrušilo in da se marsikaj se zruši, v kar so in smo trdno verovali, kar nam je bilo »resnica«. Tudi najstarejših navad našega duševnega mišljenja, ki se nam zdijo nedotakljive, čaka radikalna obnovev. Nova zgradba pa mora biti dobro premišljena in zmagala bo le po velikem duševnem trudu. »Da so pa učinki matematičnega pouka na tehniki, kjer je matematika vendar samo en predmet, res dostojni glede rutine, še bolj pa glede matematične rutine in razumevanja njenih lepote, zato je potrebno, da jo proučujejo na tehnikah samo matematiki, ki so dospeli do lastne plodovitosti.«

In v tem oziru je imela slovenska tehnika srečno roko. Ime Zupančičevo nam jamči za »dostojne učinke«, saj so njegove učne knjige za srednje šole, kjer je z najboljšim uspehom primerno uvedel tudi v srednješolski pouk **logične** temelje matematike, in ki so prišinjene s pravim matematičnim duhom, splošno pripoznane kot najboljše in najbolj odgovarjajoče sedanjemu stanju in potrebam matematike; njegovo predavanje na tehniki pa je, kakor sem mogel izvedeti, pravi »užitek« za poslušalce, med katerimi je tudi nekaj precej starih gospodov-nedijakov (O drugem predavanju prihodnjic.) —lj.

Umetniški.

Umetniška razstava v Ljubljani. V tem oddelku že nannajena umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani se je otvorila 8. t. m. Prvi oddelek je namenjen umetniškemu naraščanju. Od slikarjev so zastopani: F. Anžih, B. Jukarc, G. S. Kos, M. Milunović, V. Pilon, F. Sterle, F. Šubič, F. Zupan, A. Zupanec; od kiparjev: L. Dolinar, F. Kralj, M. Struchin. — Drugi oddelek vsebuje stare umetnine iz privatnih zbirk.

Glediški.

Občni zbor »Dramatičnega društva v Trstu«, se je vršil dne 13. t. m. ob udeležbi, ki kaže, da naša inteligenca ne pojmuje kulturne važnosti tega društva. Rak-rana vsega našega društvenega delovanja je, da so pri občnih zbiorih kateregakoli društva vedno eni in isti kulturni delavci navzoči, tako da prenaša vse kulturno delo morda dvanajstero ramen. Med tem stoji zmožni elementi ob strani križem rok ter se čudijo in zgražajo, ako ne desluje to ali ono društvo točno in brez oddiha, kakor stroj.

Predsednik dr. Boštjančič opiše v kratkih besedah delovanje društva v zaključeni sezoni: Vsled nastalih razmer je odšel dovršen del odbornikov iz Trsta. Te je bilo treba nadomestiti z novimi, ki niso bili izvoljeni na občnem zboru. Enega najmarljivejših je pobrala smrt. (Učit. Waschte.) Z veseljem je konstatirati, da je društvo zaključilo s prebitkom, med tem ko je začelo popolnoma brez sredstev. Sezija v preteklem letu je bila moralno in kvalitativno ena najboljših, kar jih Trst doslej pozna.

Gledališče v prošli sezoni ni bila hiša zabave, olajšilo vsakdanjih naporov, ampak šola, hram božji.

Razen izvanrednih sej, so se odborniki sestajali redno enkrat na teden.

Nato podaja **blagajnik** svoje poročilo, ki zaznamuje skupnih prejemkov: 48.901'82 L, ter izdatkov 46.521'02 L; torej prebitka 2.470 '80 L.

V začetku sezije je društvo začelo z akcijo za nabiranje podpor. Ta akcija je bila udarec v vodo. Nekateri denarni možje, ki so se zavezali, da plačajo gotovo vsoto,

niso, in najbrž tudi ne mislijo izpolniti svoje obveznosti. Tuptam se je pač nekaj nabralo, a vsote so bile tako malenkostne, da se z akcijo ni izplačalo nadaljevati. Kar ni zmoglo središče, je izpolnila daljna okolica: Ajdovci so nabrali na poziv te akcije 1000 K, Postojnčani pa 500 K.

Po absolutoriju, ki ga zborovalci dado odboru, se izvoli sledeči novi odbor:

Predsednik: Dr. Agneletto Josip; odborniki: Josip Bratoš, Kenda Robert, dr. Mikuletič Srečko; Ekar Anton, Ponikvar Franc, dr. Ražem Joahim, Ribičič Josip; v nadzorstvo: Fran Venturini, Stepančič N.; namestnika: Kovačič Karel, Modrijan Vinko.
R.

Glasbeni.

Nova jugoslovanska opera. Znan dirigent Aleksander Gjmcic je uglasbil na podlagi oparovenja srbskega narodnega življenja novo opero »Ksenija«. Premijeri te opere je bila pred kratkim v Curihu, kjer je imela velik uspeh. Opera bo izšla v založbi Edition Slave na Dunaju.

Šolski.

Nova navtična akademija se bo otvorila v Dubrovniku. Šola bo dvoletna in je namenjena absolviranim srednješolcem.

Preureditev visokih šol. Minister za prosveto je predložil narodnemu zastopništvu v Belgradu načrt za preureditev vseučilišč. Mesto treh dosedanjih fakultet (pravne, modroslovne in teološke) naj bi imela vseučilišča šest fakultet in sicer: pravno, modroslovno, teološko, medicinsko, tehniško in poljedelsko.

Socijalni.

Protialkoholni oddelek pri poverjeništvu za socijalno skrbstvo v Ljubljani. — Celokupna deželna vlada za Slovenijo je izdala naredbo, s katero se ustanavlja pri poverjeništvu za socijalno skrbstvo protialkoholni oddelek.

Ta oddelek:

1. nadzira

a) gostilne, dalje prodajo alkohola sploh in izvrševanje policijskih predpisov, kolikor se tičejo omejitve alkohola,

b) produkcijo brezalkoholnih pijač,

2. skrbi za protialkoholni pouk in protialkoholno propagando, zlasti tudi v šoli, pri vojaki in v kaznilnicah,

3. skrbi za alkoholike in člane njih družin

a) kot posvetovalni in posreovalni organ,

b) s tem, da skrbi za pravno varstvo družinskih članov alkoholikov, zlasti otrok,

c) za zdravljenje alkoholikov,

4. zbira alkoholno in protialkoholno statistiko,

5. posreduje med protialkoholnimi organizacijami in vlado.

Organi protialkoholnega oddelka smejo v nujnih primerih (n. pr. ako se proizvajajo ali prodajajo zdravju škodljive pijače, pri prestopkih proti policijskim odredbam itd.) na licu mesta izdati primerne odredbe, ki stopijo takoj v veljavo. Zoper te odločbe se stranka lahko pritoži na pristojno politično oblast. Priziv nima odločilne moči. Prestopki zoper te odločbe se smatrajo za obtoževalno okolnost pri odmerjenju kazni, ki je določena za prestopke, zoper katere so te odločbe naperjene.

ČEVLJARNICA
JOSIP KOLENC

TRST

VIA COMMERCIALE 14, I.

Naprašamo vse tiste razprodajalce, kateri dosedaj še niso obračunali preteklih števil, da to prej ko mogoče storé in nam zaostale vrnejo.

Uprava „Njive“

Gostilna v Delavskem domu

ulica Madonnina 15

Izborna domača kuhinja. Izbrana domača in ptuja vina. Cena brez konkurence. Točna postrežba.

Posebnost: česke močnate jedi in slaščice.

Za obilen obisk, se priporoča

Viktorija Ploder
gostilničarka

Prot. trg. tvrdka A. FERFOLJA

Veletrgovina z vinom
žganimi pijačami
in deželnimi pridelki

TRST - Ul. Torre bianca 22

TELEFONO št. 18-07

Prihodnja
številka „**NJIVE**“
izide v četrtek dne 26. junija

Vsi in od povsod
ki prihajate v Trst:

zasebniki, trgovci, župani,
uradniki i. t. d. izvolite se
oglasiti v moji trgovini in
nakupite česar potrebujete
na drobno ali na debelo.

Kam pa naj bi šli drugam?

Sprejmite moje srčne
in domače pozdrave!

Na svidenje!

J. ŠTOKA
TRST

ulica Milano št. 37
(prej Molino piccolo št. 19)

založna knjigarna, trgovina s papirjem,
zaloga vseh pisarniških predmetov i. t. d.
cigaretni papirčki, vseh vrst i. t. d.

KAVARNA
UNIONE
TRST, ul. XXX oktobra št. 9

Shajališče slovenskih sodrugov

Preskrbljena je z mnogobrojnimi
časopisi in revijami

Ljubljanska kreditna banka
Podružnica v Trstu.
Centrala v Ljubljani.

Podružnice: Celje, Celovec, Gorica, Sarajevo, Split
Delniška glavnica: K 15.000.000
Rezervni zaklad: K 3.600.000

Obavlja vse v bančno stroko spadajoče posle. Sprejema vloge v lirah na hranilne knjižice proti 3¹/₂% obrestovanju, na žiro-račune proti 3% obrestovanju.

Za na odpoved vezane vloge plača obresti po dogovoru. Izvršuje borzne naloge in daje v najem varnostne celice.

Tel. št. 5-18.

Blagajna je odprta od 9-13.

JADRANSKA BANKA

Delniška glavnica K 30,000.000. Reserve K 8,000.000

CENTRALA: TRST

Via Cassa di Risparmio 5. ☐ Via S. Nicolò 9

PODRUŽNICE:

Dubrovnik, Dunaj, Kotor, Ljubljana,
Metković, Opatija, Split, Šibenik,
Zadar. -- EKSPPOSITURA: Kranj

Obavlja vse v bančno stroko spadajoče posle

Sprejema vloge v Lirah

na hranilne knjižice proti $3\frac{1}{2}\%$ letnim
obrestim v bancogiro-prometu proti
 3% letnim obrestim. Na odpoved na-
vezane zneske sprejema po najugod-
nejših pogojih, ki se imajo pogoditi
od slučaja do slučaja

Daje v najem varnostne predale (Safes deposits)

Blagajna posluje od 9 do 12